

इयत्ता ९ वी मध्ये अनुत्तीर्ण होणाऱ्या
विद्यार्थ्यांचे प्रमाण कमी करण्याकरिता
“जलदगतीने शिक्षण” पध्दतीद्वारे
माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांची
गळती रोखणे...

महाराष्ट्र शासन
शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: शैगुवा-२०१६/(१८४/१६)/एसडी-६
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक : ३१ डिसेंबर, २०१६

प्रस्तावना :

समाजातील शेवटच्या घटकापर्यंत प्रत्येक मुलाला गुणवत्तापूर्ण शिक्षण मिळावे, या हेतूने प्रगत शैक्षणिक महाराष्ट्र कार्यक्रम आखण्यात आलेला असून, या कार्यक्रमाच्या प्राथमिक स्तरावरील यशस्वीता विचारात घेवून माध्यमिक स्तरावरील प्रगत शैक्षणिक महाराष्ट्र या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी राज्यात शासन निर्णय दिनांक १६ सप्टेंबर, २०१६ अन्वये सुरु करण्यात आलेली आहे. सन्माननीय मुख्यमंत्री महोदयांनी राज्यास राष्ट्रीय पातळीवर होणाऱ्या शैक्षणिक मूल्यांकनात प्रथम तीन क्रमांकावर आणण्याचे उद्दिष्ट दिलेले आहे.

२. प्रगत शैक्षणिक महाराष्ट्र - माध्यमिक स्तर या कार्यक्रमाचे प्रमुख हेतू पुढीलप्रमाणे आहे.
 - ❖ माध्यमिक शाळांतील १००% विद्यार्थी आपले शिक्षण गुणवत्तापूर्ण पध्दतीने व प्रामाणिकपणे पूर्ण करतील.
 - ❖ माध्यमिक शिक्षकाला अध्यापनात सुलभीकरण करण्यासाठी योग्य दिशा व आवश्यक मदत मिळेल.
 - ❖ माध्यमिक स्तरावरील शैक्षणिक गुणवत्ता विकासासाठी पोषक वातावरण निर्माण करणे.
३. हे सर्व हेतू पूर्ण करणारा प्रगत शैक्षणिक महाराष्ट्र - माध्यमिक स्तर या कार्यक्रमातील महत्त्वाचा आयाम म्हणजे जलदगतीने शिक्षण पध्दत (Accelerated Learning Method). विद्यार्थ्यांची किमान ४ ते ५ वर्षांची शिक्षणाची तूट वेगाने भरून काढण्यासाठी हा उपक्रम उपयोगी ठरू शकेल.

शासन निर्णय :

माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांची गळती रोखण्यासाठी जलदगतीने शिक्षण पध्दतीचा उपयोग व त्यासंदर्भातील नियोजन पुढीलप्रमाणे करण्यात येत आहे.

इयत्ता ९ वी मध्ये अनुत्तीर्ण होणारे बहुतांशी विद्यार्थी हे गणित, इंग्रजी व विज्ञान या विषयांमध्ये अनुत्तीर्ण होत असल्याचे निदर्शनास आले आहे. या मुलांना एप्रिल, २०१७ अथवा जुलै, २०१७ मध्ये उत्तीर्ण होण्याचे लक्ष्य दिल्यास त्यानुसार Accelerated Learning Method चे नियोजन पुढीलप्रमाणे करण्यात यावे.

१. हे विद्यार्थी ज्या शाळांतील आहेत, त्या शाळांतील शिक्षकांकरिता Accelerated Learning Method बाबतचे प्रशिक्षण देण्यात यावे. तसेच राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियान अंतर्गत माध्यम भाषा, गणित, इंग्रजी, विज्ञान या प्रमुख विषयांतील प्रशिक्षणांकरिता निवड करण्यात आलेल्या तज्ज्ञ मार्गदर्शकांकडून या प्रशिक्षणाचे नियोजन राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियान व विद्याप्राधिकरणामार्फत करण्यात यावे.

२. जलदगतीने शिक्षण या पध्दती बाबतच्या मार्गदर्शक सूचना देखील तयार करुन संपूर्ण राज्यातील शिक्षकांना सॉफ्ट कॉपी मध्ये उपलब्ध करुन देण्यात याव्यात.
३. जलद गतीने शिक्षण पध्दतीकरिता खाली नमूद विद्यार्थ्यांवर लक्ष केंद्रित करण्यात यावे.
 - ❖ एप्रिल, २०१६ मध्ये शाळेच्या वार्षिक परीक्षेत अनुत्तीर्ण झालेले इयत्ता ९ वी चे विद्यार्थी
 - ❖ ऑक्टोबर, २०१६ मध्ये सहामाही परीक्षा दिलेले व ४५% पेक्षा कमी गुण प्राप्त करणारे विद्यार्थी.
४. सरल या संगणक प्रणालीच्या सहकार्याने माहे एप्रिल, २०१६ मध्ये झालेल्या इयत्ता ९ वी च्या शाळेच्या वार्षिक परीक्षेत अनुत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांचा शाळानिहाय, विद्यार्थीनिहाय तपशील उपलब्ध झाला आहे. प्राप्त तपशीलानुसार एप्रिल, २०१६ मध्ये इयत्ता ९ वी च्या वार्षिक परीक्षेत राज्यातील सुमारे १,५४,३८१ इतके विद्यार्थी अनुत्तीर्ण झालेले असून हे विद्यार्थी माध्यमिक शिक्षणाच्या मुख्य प्रवाहातून बाहेर पडले असण्याची शक्यता आहे. या विद्यार्थ्यांबद्दल पुढील तीन पर्यायांचा विचार करता येईल.
 १. हे विद्यार्थी इयत्ता ९ वी मध्ये त्याच शाळेत पुन्हा बसलेले असण्याची शक्यता आहे. (Repeaters)
 २. हे विद्यार्थी इयत्ता १० वी ला १७ नंबरचा फॉर्म भरुन बसण्याची शक्यता आहे.
 ३. उपरोक्त दोन्ही पर्याय नसल्यास ते माध्यमिक शिक्षणातून शाळाबाह्य झाले असल्याचे शक्यता आहे.
५. या शासन निर्णयान्वये सर्व शाळांना (केंद्रीय तसेच आंतरराष्ट्रीय मंडळांशी संलग्नित शाळा देखील) सूचित करण्यात येते की, एप्रिल, २०१६ मध्ये झालेल्या इयत्ता ९ वी च्या परीक्षेमध्ये अनुत्तीर्ण झालेले जे विद्यार्थी आहेत ते पुन्हा त्याच शाळेत इयत्ता ९ वी मध्ये बसले असल्यास अथवा शाळा सोडल्याचा दाखला (Leaving Certificate) घेवून गेले असल्यास त्याबाबतचा विद्यार्थीनिहाय तपशील सरल या संगणक प्रणालीवर तातडीने भरणे अनिवार्य राहिल. तसेच सदर शाळांमध्ये विद्यार्थी नापास होण्याबाबतची कारणे या शाळांकडून खुलाश्याच्या स्वरूपात शासनाकडून मागविण्यात येतील. सबब प्रत्येक शाळेने जबाबदारीने काटेकोरपणे याबाबतची माहिती दिनांक ३१ जानेवारी, २०१७ अखेर पर्यंत भरावी. शिक्षण संचालक (माध्यमिक) यांनी ही माहिती संकलित करावी.
६. फॉर्म नं. १७ भरुन मार्च, २०१७ मध्ये इयत्ता १० वी च्या परीक्षेस बसू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांची माहिती राज्य मंडळाने केंद्रनिहाय उपलब्ध करुन द्यावी.
७. माध्यमिक शिक्षणामधील इयत्ता ९ वी स्तरावरील विद्यार्थ्यांची गळती कमी करणे तसेच त्यांना परीक्षेत प्रामाणिकपणे उत्तीर्ण होण्याकरिता पुढीलप्रमाणे नियोजन करण्यात यावे.
 - ७.१ परिच्छेद क्र. ४ मध्ये नमूद क्रमांक १ येथे नमूद विद्यार्थ्यांना एप्रिल, २०१७ मध्ये होणाऱ्या इयत्ता ९ वी च्या वार्षिक परीक्षेत अथवा जुलै, २०१७ शाळा स्तरावर होणाऱ्या इयत्ता ९ वी च्या पूरक परीक्षेत उत्तीर्ण होणाऱ्या क्षमतेचे तयार करणे.
 - ७.२ परिच्छेद क्र. ४ मध्ये नमूद क्रमांक २ येथे नमूद विद्यार्थ्यांना मार्च, २०१७ मध्ये होणाऱ्या इयत्ता १० वी च्या परीक्षेसाठी अथवा जुलै, २०१७ मध्ये होणाऱ्या इयत्ता १० वी च्या पूरक परीक्षेसाठी उत्तीर्ण होणाऱ्या क्षमतेचे तयार करणे.

७.३ इयत्ता ९ वी चे जलदगतीने शिक्षण सुरु करताना एप्रिल, २०१६ च्या वार्षिक परीक्षेत अनुत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची गुणपत्रिका तसेच माहे ऑक्टोबर, २०१६ मध्ये सहामाही परीक्षेस बसलेल्या इयत्ता ९ वी च्या विद्यार्थ्यांची सहामाही ची गुणपत्रिका विचारात घेवून अशा विद्यार्थ्यांना अवघड वाटणाऱ्या विषयातील संबोधनिहाय गुणदान तक्ता तयार करण्यात यावा. ज्या विद्यार्थ्यांना सहामाही परीक्षेत ४५% पेक्षा कमी गुण मिळालेले आहेत, अशा विद्यार्थ्यांना ERAC पध्दतीने शिकविण्यात येवू शकेल. (E-Experience अनुभव, R-Reflection चिंतन व अनुकरण, A-Application प्रयोग व उपयोजन, C-Consolidation एकत्रिकरण). यानंतर जलदगतीने शिक्षण पध्दत या उपक्रमाची विभागणी दोन महिन्यांच्या कालावधीकरिता १५ दिवस संबोधांचे अध्यापनाकरिता, ३० दिवस विद्यार्थ्यांचे स्वयंअध्ययनाकरिता व १५ दिवस राहून गेलेले संबोध व दृढीकरण याकरिता करण्यात येवू शकेल.

याकरिता देखील विज्ञान, गणित व इंग्रजी या विषयातील राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियान अंतर्गत दिल्या जाणाऱ्या प्रशिक्षण कार्यक्रमातील तज्ज्ञांचे सहकार्य याकरिता घेण्यात यावे.

७.४ पाठ्यपुस्तकातील संकल्पना वेगळ्या पध्दतीने शिकविण्यासाठी जलदगतीने शिक्षण पध्दतीमध्ये पावर पॉईंट प्रेझेंटेशन, शैक्षणिक व्हिडिओज यांचा वापर करण्याकरिता विषयातील तज्ज्ञ मार्गदर्शकांनी सहाय्य करणे गरजेचे आहे. व त्यानुसार याचा वापर वर्गामध्ये सुरु होणे देखील अपेक्षित आहे.

७.५ शालेय विद्यार्थ्यांच्या पोंगडावस्थेतील समस्या तसेच अन्य उदा. इंटरनेट, सोशल मिडिया इ. कारणांमुळे माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थी नापास होवू शकतात. या समस्या सर्वप्रथम समजून घेतल्यानंतर जलदगतीने शिक्षण ही पध्दती वापरल्यास त्याचा अधिक फायदा होवू शकतो.

७.६ जलदगतीने शिक्षण हा कार्यक्रम राबवित असताना माध्यम भाषा, गणित, इंग्रजी, विज्ञान या विषयातील तज्ज्ञ तसेच समाजातील या कामाकरिता इच्छुक व योग्य व्यक्तींचा सहभाग या कार्यक्रमांमध्ये घेण्याचा प्रयत्न शाळांनी करावा.

७.७ जलदगतीने शिक्षण पध्दतीस तंत्रज्ञानाची जोड दिल्यास त्याचे परिणाम अधिक प्रभावी असू शकतील. राज्यात डिजिटल शाळांची चळवळ सुरु झाली असून प्राथमिक स्तरावर विविध नाविन्यपूर्ण पध्दतींद्वारे शाळा डिजिटल करण्याचे प्रयत्न सुरु झालेले आहेत. टी.व्ही. संचास अॅन्ड्रॉईड स्टिक पी.सी. च्या सहाय्याने प्रत्येक वर्गखोली किमान १०-१२ हजार रुपयांपासून खर्च करुन डिजिटल करणे शक्य होत आहे. असे किफायतशीर व नाविन्यपूर्ण प्रयोग अंमलात आणल्यास निश्चितच कमी खर्चामध्ये माध्यमिक शाळा डिजिटल होवू शकतील. तसेच रु. ५००० - ६००० मध्ये टॅब उपलब्ध आहेत. अशा टॅब मध्ये शैक्षणिक ॲप विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करुन देता येतील. EK step Foundation, CK-२ या सारख्या संस्थांनी विद्यार्थ्यांसाठी उपयुक्त शैक्षणिक व्हिडिओज पाठ्यपुस्तकांतील पानांचा संदर्भ देवून स्पष्ट केले आहेत. प्राथमिक स्तराप्रमाणे माध्यमिक स्तरावर देखील Tech Savvy शिक्षकांचा ग्रुप प्रभावीपणे कार्यरत होणे गरजेचे आहे.

७.८ इयत्ता ९ वी व इयत्ता १० वी मध्ये प्रवेशित झालेल्या मूलांपैकी एकही मूल अनुत्तीर्ण न झालेल्या शाळांचा विशेष सन्मान शासन स्तरावरून करण्यात येईल.

८. विद्याप्राधिकारणांतर्गत राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियानच्या सहकार्याने गळती कमी करण्यासाठी “जलदगतीने शिक्षण” या नावाने विशेष कक्ष स्थापन करण्यात यावा. सदर कक्षाने माध्यमिक स्तरावरील नापास झालेल्या प्रत्येक विद्यार्थ्याचे विद्यार्थीनिहाय ट्रॅकिंग (Tracking) करून तसेच मुलांना आवश्यक असणारे क्लिष्ट विषयातील संबोधांसाठी ऑनलाईन रिसोर्स रिपोजिटरी तयार करावी व या गोष्टी सर्व शिक्षकांपर्यंत उपलब्ध करून देण्याची जबाबदारी सदर कक्षाची राहिल. या संदर्भात आवश्यक सूचना वेळोवेळी विद्याप्राधिकरण, राज्य मंडळ व राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियान या कार्यालयामार्फत दिल्या जातील.

९. इयत्ता ९ वी तील गळतीचे प्रमाण कमी करण्यासाठी जलदगतीने शिक्षण या उपरोक्त नमूद करण्यात आलेल्या पद्धतीव्यतिरिक्त अन्य पद्धती उपलब्ध असल्यास त्याचा उपयोग करण्याचे स्वातंत्र्य देखील शिक्षकांना राहिल.

१०. सरल संगणक प्रणालीच्या सहकार्याने ज्या शाळांमध्ये इयत्ता ९ वी च्या स्तरावर विद्यार्थी नापास झाले आहेत अशा शाळांची यादी व अनुत्तीर्ण विद्यार्थ्यांची संख्या सन २०१७-१८ पासून मे महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात शासन स्तरावरून घोषित करण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक २०१६१२३११६४६५७४१२१ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावांने,

(नंदकुमार)

प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :

१. मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव
३. मा. मंत्री, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग यांचे खाजगी सचिव
४. मा. मुख्य सचिव यांचे उपसचिव
५. मा. प्रधान सचिव, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
६. मा. प्रधान सचिव, नगरविकास, मंत्रालय, मुंबई
७. मा. प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
८. मा. सचिव, सामाजिक न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई
९. मा. सचिव, ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१०. आयुक्त (शिक्षण), महाराष्ट्र राज्य, पुणे
११. आयुक्त सर्व महानगरपालिका
१२. राज्य प्रकल्प संचालक, महाराष्ट्र प्राथमिक शिक्षण परिषद, मुंबई

१३. राज्य प्रकल्प संचालक, राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियान, मुंबई
१४. अध्यक्ष, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१५. शिक्षण संचालक (प्राथमिक/माध्यमिक), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१६. संचालक, विद्याप्राधिकरण, पुणे.
१७. सर्व विभागीय अध्यक्ष, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ.
१८. सर्व विभागीय सचिव, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ.
१९. सर्व विभागीय शिक्षण उपसंचालक.
२०. सर्व शिक्षणाधिकारी (प्राथमिक / माध्यमिक), जिल्हा परिषद, सर्व
२१. शिक्षण निरीक्षक, मुंबई (पश्चिम, दक्षिण, उत्तर)
२२. प्रशासन अधिकारी, महानगरपालिका सर्व
२३. निवड नस्ती, एसडी-६.